

пада 1927 року: Стенографічний звіт. – Харків: ДВУ, 1928. – 620 с.

39. Рабочая медицина // Профилактическая медицина. – 1922. – №2–3. – С. 2–6.

40. Трубенюк О.М. Матеріально-економічне становище та умови праці робітників України (друга половина 1920-х – початок 1930-х рр.): Дис. ... к. і. н. – К., 2000. – 209 с.

41. ЦДАВОУ, ф. 2623, оп. 1, спр. 2128, 650 арк.

42. ЦДАВОУ, ф. 2623, оп. 1, спр. 1681, 222 арк.

43. ЦДАВОУ, ф. 2623, оп. 1, спр. 2629, 246 арк.

44. ЦДАВОУ, ф. 2623, оп. 1, спр. 1716, 277 арк.

45. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 2802, 44 арк.

46. Страховая рабочая медицина. // Врачебное дело. – 1922. – №13–14. – С. 9–16.

47. Захворювання робітників і службовців України / За ред. Е.Кагана, Є.Фрідзель. – К.: Наукова думка, 1930. – 175 с.

48. Історія міст і сіл УРСР: В 26 т. / Інститут історії АН УРСР. Донецька область. – К., 1976. – 854 с.

49. Граєвський Д. 15 років радянської охорони здоров'я в Донбасі. – Харків: Медвидав, 1932. – 36 с.

50. ЦДАВОУ, ф. 337, оп. 1, спр. 7384, 59 арк.

51. ЦДАВОУ, ф. 342, оп. 2, спр. 1266, 172 арк.

52. Перша допомога при травмах // Комуніст. – 1926. – 14 серпня.

53. Здравоохранение на Украине. – Харьков: Научная мысль, 1929. – 48 с.

Т.В.Оніпко

Історичний досвід перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців споживчої кооперації в ринкових умовах непу

В умовах фінансово-економічної кризи, що віднедавна особливо дає про себе знати прогресуючим зростанням числа безробітних, усе більшої актуальності набуває питання щодо перепідготовки кадрів, здатних віднайти своє місце на ринку праці. Оскільки до сьогодні, на жаль, практично відсутні державні програми перепрофілювання спеціалістів виробничих галузей економіки, видається важливим звернення до історичного досвіду вирішення питання перепідготовки кадрів організаціями споживчої кооперації України у 20-х роках ХХ ст. Ураховуючи конкуренцію на ринку в період непу, кооператори активізували внутрішні резерви для систематичного підвищення кваліфікації, що суттєво впливало на результати господарської діяльності споживчих товариств та їх спілок.

Певні дослідження щодо вирішення питання підготовки та перепідготовки фахівців споживчої кооперації проводилися ще у 1920-і роки. Проте напрями та результати цієї роботи розглядалися під кутом зору партійно-класової ідеології, відповідно, акцент робився на забезпеченні споживчої кооперації кооператорами-комуністами [1]. До того ж передусім ішлося про підвищення кваліфікації керівного складу споживчої кооперації.

У колективній монографії науковців та практиків споживчої кооперації, що вийшла в світ у середині 1960-х років [2], наведені окремі дані про підготовку кооператорів з вищою та середньою освітою, однак аналіз досвіду підвищення кваліфікації працівників системи у період непу відсутній.

Суттєвий внесок у вивчення особливостей кооперативної торгівлі у роки непу зробили Г.А.Гетьман та В.В.Лантух [3]. Було здійснено спробу показати роль кооперативної освіти в активізації торговельної діяльності споживчих товариств та спілок. Досвід підготовки та перепідготовки фахівців для інших напрямів господарської діяльності споживчої кооперації, зокрема заготівельної та промислової, вчені не з'ясовували.

Чи не вперше узагальнює результати кооперативної освіти на Україні колективна наукова розвідка, яка вийшла у 2001 році [4]. Певне місце в ній посідає характеристика специфіки підготовки кооперативних кадрів у роки непу. Водночас зазначимо, що в праці переважає аналіз результатів діяльності кооперативних інститутів і технікумів щодо випуску спеціалістів.

З огляду на рівень наукової розробки проблеми, метою даної статті є узагальнення аналізу історичного досвіду організацій споживчої кооперації щодо пошуку шляхів фінансування і налагодження системи перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, здатних успішно господарювати в умовах ринкової економіки непу.

Керівництву системи споживчої кооперації, яке прагнуло мати конкурентоспроможних спеціалістів, розраховувати на суттєву матеріальну підтримку держави у вирішенні цієї проблеми не доводилося, проте стрімке зростання обсягів і напрямів господарської діяльності викликало потребу масової підготовки та перепідготовки кадрів-кооперативів, постійне підвищення рівня їх кваліфікації. Варто зазначити, що коштів для випуску фахівців-господарників у держави на початку непу не вистачало. Відтак правляча радянська верхівка розраховувала на потенціал споживчої кооперації, яка шляхом підвищення кваліфікації своїх працівників могла б сприяти забезпеченню підприємств не лише кооперативної, але й державної форми власності.

У практиці перепідготовки кооператорів використовувалися різноманітні форми. Однією з найбільш ефективних виявилася практика

підготовки кооперативних кадрів шляхом організації курсів. З початком запровадження непу вони розглядалися як найбільш масова форма підготовки кадрів. З перших кроків непу організації споживчої кооперації розпочали перепідготовку інструкторів кооперації. Зазначимо, що керівництву системи доводилося враховувати вказівки більшовиків: інструктор кооперації має стати провідником партійної політики в кооперації. Тому завдання полягало в тому, щоб "влити в кооперацію свіжі сили, створити кадри червоних інструкторів" [5, арк. 13]. Тривалість місцевих інструкторських курсів була різною, залежно від рівня підготовки курсантів та фінансових можливостей кооперативних організацій. Наприклад, Чернігівська губспоживспілка у березні 1922 року організувала двомісячні курси для перепідготовки інструкторів кооперації [6, арк. 36]. Подібні курси тоді були організовані й іншими спілками.

Оргінструкторський відділ ЦК КП(б)У наголошував на необхідності підготовки та перепідготовки інструкторських кадрів із числа сільських комуністів, незаможних селян і робітників, які мали досвід роботи в споживчій кооперації. У липні 1924 року Пленум ЦК КП(б)У визнав за потрібне посилити увагу до підготовки та підвищення кваліфікації на курсах інструкторського персоналу для сільських товариств [7, с. 321]. Ішлося не тільки про систематизацію досвіду торговельної техніки на селі, а й про навчання методів пропаганди політики правлячої партії. Тому не випадково місцеві парторганізації спільно зі споживчою кооперацією проводили наради інструкторів-кооператорів.

З квітня 1922 року почали діяти Вищі інструкторські курси Всеукраїнської центральної спілки споживчих товариств України (скорочено Вукопспілка, ВУКС). Триваючи півроку, вони здійснювали підготовку та перепідготовку інструкторів для всіх рівнів споживчої кооперації. Переважну частину слухачів направляли місцеві партійні осередки, що свідчило не лише про організаційно-господарське, а й про ідеологічне значення Вищих інструкторських курсів ВУКС.

Архівні дані дають можливість стверджувати, що у 1924 році Вищі інструкторські курси Вукопспілки закінчили 90 чоловік, а в 1925 – 73 [8, арк. 169]. Кращим слухачам курсів після закінчення навчання пропонували роботу в апараті Вукопспілки. Окрім цього, правління ВУКС за свої кошти направляло кооператорів-інструкторів для стажування до Центроспілки в Москву. Вдавалося навіть знаходити кошти для проходження стажування слухачами Вищих інструкторських курсів ВУКС за кордоном [9].

Оскільки керівництву республіки були потрібні надійні провідники її ідеології на місцях, уже в травні 1921 року кооперативні відділи губкомів

КП(б)У з метою підвищення кваліфікації комуністів започаткували влаштування короткотермінових (1–2 місяці) партійних курсів та шкіл. Серед інших предметів тут читалися лекції з історії, теорії та практики кооперативного руху. Невдовзі (вересень 1921 року) ЦК комсомолу України видав розпорядження щодо створення при клубах комсомолу кооперативних гуртків для підготовки молодих кооператорів [10, арк. 11].

Керівництво республіки не заперечувало проти відкриття місцевими споживчими товариствами курсів підвищення кваліфікації її працівників. Виходячи з фінансового стану тієї чи іншої кооперативної організації, тривалість навчання була різною: від 3-х днів до 3-х і більше місяців. Протягом 1921–1923 років курси перепідготовки на місцях, влаштовані споживчою кооперацією, пройшли близько 1 тис. осіб [11, с. 13].

Зазначимо, що відкриття місцевих кооперативних курсів передусім було під силу губернським (районним) спілкам. Заслугує на увагу діяльність Полтавської губспоживспілки, яка змогла 1922 року організовано відкрити шестимісячні курси для перепідготовки робітників місцевих споживчих товариств, які отримали схвалення слухачів [12, с. 36]. Великі споживчі товариства також відшукували кошти для підвищення кваліфікації своїх працівників. Наприклад, Харківське міське споживче товариство в 1923 році організувало курси тривалістю три тижні, на яких проводилися заняття з політекономії, історії і теорії кооперації, організації і практики кооперації, торговельної політики, кооперативного законодавства [13, с. 27].

Ефективність місцевих курсів кооперації спочатку була невисокою через недосконалість навчальних програм, відсутність ряду теоретичних дисциплін, таких як товарознавство, техніка торгівлі, складська справа, обмеженість наочних посібників і практичних занять. З цього приводу у 1924 році "Кооперативный бюллетень Вукопспілки" зазначав: "Ми все ще у кращому разі даємо рахівника на село. А нам потрібно дати якщо не свідомого господарника, то хоча б кооператора-організатора у сільському масштабі. У цьому має полягати завдання курсів" [14, с. 15].

Щоб витіснити приватника зі споживчого ринку, потрібно було систематично і більш масштабно проводити роботу щодо підвищення кваліфікації кооперативних кадрів. Виконання цих завдань вимагало додаткового фінансування. До цього закликала постанова ВУЦВК і РНК УСРР від 13 лютого 1924 року "Про відрахування з промислових і торговельних підприємств на культурно-освітні потреби". Госпрозрахункові підприємства мусили відраховувати для видатків на задоволення освітніх потреб своїх працівників 1,4% кошторисної суми заробітної плати даного

підприємства. Кошти надходили на виплату стипендій студентам, організацію курсів підвищення кваліфікації та утримання промислово-технічних бібліотек [15, с. 128].

Намагаючись усіляко контролювати процес підготовки та перепідготовки кооператорів, жовтневий (1925) Пленум ЦК КП(б)У наголосив на необхідності розширення мережі курсів для підготовки та перепідготовки кооператорів із числа бідняків та середняків, зміцнення їх позицій у керівництві споживчими товариствами та їх спілками [16, с. 349]. У грудні того самого року Політбюро ЦК КП(б)У, заслухавши звіт голови правління Вукопспілки О.Б.Генкіна, "вказало на низьку партійну та ділову кваліфікацію значної частини кооперативних працівників" і нагальну потребу її підвищення [17, арк. 128]. Тоді ж IX з'їзд КП(б)У в директивному порядку зобов'язав комуністів, комсомольських та інших масових громадських організацій узяти активну участь у розширенні мережі кооперативних курсів та шкіл для підготовки та перепідготовки сільських кооператорів, зокрема з числа жінок-селянок [18, с. 397, 411].

Суттєву роль у підвищенні кваліфікації керівного складу вищої та середньої ланки споживчої кооперації відіграли Вищі кооперативні курси Вукопспілки, що діяли у Харкові. Ініціатором їх відкриття була Всеукраїнська центральна міжкооперативна комуністична фракція, створена в травні 1922 року з усіх фракцій кооперативних центрів республіки. У листопаді того самого року почали свою роботу довготермінові (від 6 місяців до одного року) Вищі кооперативні курси підвищення кваліфікації кооператорів [19, арк. 12]. Їх функціонування мало велике значення, особливо після закриття кооперативного технікуму в Харкові і кооперативного відділення Харківського інституту народного господарства. Слухачів на ці курси направляли не лише райспоживспілки, великі робкоопи, але й парторганізації, що свідчило про їх класово-ідеологічну спрямованість. Характерно, що заняття проводилися не лише зі статистики, товарознавства, але й з історії культури, історичного матеріалізму, політекономії, основ радянської конституції тощо [20, с. 10–11]. Отже, використовуючи кошти споживчої кооперації, держава прагнула отримати не лише конкурентоспроможні господарські кадри, але й надійних провідників більшовицької партії.

У 1922 році контингент слухачів курсів налічував близько 100 чоловік. У той період правлінням Вукопспілки на утримання Вищих кооперативних курсів було асигновано 37 млн. крб. (згідно з грошовою реформою 1 крб. зразка 1923 року дорівнював 100 крб. зразка 1922 року). II з'їзд уповноважених Вукопспілки, що проходив у грудні 1922 року, заслухавши

повідомлення про курси, відзначив їх важливість та необхідність подальшої організації з метою збільшення числа слухачів [21, с. 83].

Для більш чіткої та обміркованої перепідготовки та підвищення кваліфікації кооператорів керівництвом споживчої кооперації у 1923 році було розроблене спеціальне "Положення про Всеукраїнські вищі кооперативні курси ВУКС" [22, с. 52–53], яке ставило перед слухачами такі вимоги: мати кооперативний стаж не менше року, певний загальний рівень ерудиції, вміти викладати свої думки письмово, розв'язувати задачі на чотири дії арифметики і бути не молодшим за 18 років. При формуванні курсів дотримувалися чіткої регламентації: місцеві кооперативні організації посилали на вищі курси ВУКС по 1–2 представники. При цьому зазначимо, що перевагу надавали підвищенню кваліфікації працівників робітничої кооперації.

Якщо в першому наборі слухачів переважали особи, котрі мали певну економічну чи технічну освіту, то, починаючи з другого набору, освітній рівень курсантів був значно нижчим. Слабка загальна підготовка слухачів змусила керівництво Вищих кооперативних курсів продовжити термін навчання у 1924–1925 роках до 8 місяців і провести корекцію розподілу навчального часу, 2/3 якого відводили на практичні заняття [23, с. 29–30]. Підкреслимо, що з 1923 року слухачі курсів обов'язково мали проходити місячну практику на підприємствах Вукопспілки.

Посилення боротьби на споживчому ринку у зв'язку із розгортанням індустріалізації вимагало від кооператорів систематичної роботи щодо підвищення їх кваліфікації. Протягом другої половини 1920-х років правління Вукопспілки неодноразово зверталось до місцевих кооперативних організацій активізувати роботу у цьому напрямку.

Протягом 1926 року більшість райспоживспілок розробили програми місячних курсів з перепідготовки рахівників сільських товариств, організували тримісячні курси підвищення кваліфікації для торговельного апарату, де викладалися такі предмети: кооперативна грамота, правове становище торговельного персоналу, основи товарознавства, метрична система. Одночасно проходили двотижневі курси з підготовки та перепідготовки штату для кооперативних магазинів.

Показовою в цьому плані є діяльність Київської окружної споживспілки. За погодженням з Окрполітосвітою, у листопаді 1926 року вона організувала у Києві тритижневі курси, на які були запрошені представники від великих товариств 24-х районів округи. Усього на них навчалася 41 особа, у тому числі 2 жінки. Прикметно, що у складі курсантів переважала молодь (82%). Навчання проводилося за такою програмою: кооператра-

мота – 20 год.; організація і практика "всіх галузей кооперації" – 24 год.; кооператосвітня робота – 32 год.; робота кооперативу в цифрах та діаграмах – 16 год.; політосвітня робота на селі – 16 год. Програма була розрахована на 108 год. Вивчення дисциплін проводилося методом бесід, здобуті знання закріплювалися на лабораторних заняттях. Усі курсанти отримали спеціальні довідкові бібліотечки. Крім того, були проведені екскурсії до музеїв Києва [24, с. 46].

Розширення масштабів господарської діяльності споживчої кооперації у контексті вирішення продовольчих проблем республіки протягом другої половини 20-х років ХХ ст. спонукало кооператорів приділити належну увагу підготовці та перепідготовці фахівців виробничих галузей. Залучення широких мас населення до громадського харчування в системі споживчої кооперації у зв'язку із початком індустріалізації викликало потребу у кваліфікованих спеціалістах. Оскільки на перших порах таких спеціалістів у споживчій кооперації не вистачало, справа громадського харчування просувалася не так швидко, як того хотіли більшовики. З огляду на те, що працівники кооперативних їдалень у переважній своїй більшості в минулому працювали в приватних ресторанах, керівництво УСРР вимагало від кооперативних організацій їх перепідготовки з урахуванням завдань так званого "комуністичного побуту", спрямованого на формування колективістських засад [25, с. 27].

Збільшення кількості хлібопекарських підприємств споживчої кооперації цілком природно висунуло завдання забезпечення їх підготовленим адміністративним персоналом та кваліфікованими пекарями, здатним налагодити виробництво. З метою забезпечення механізованих хлібозаводів фахівцями цієї справи Вукопспілка та пайове товариство "Електрохліб" у 1926 році ініціювали та фінансували створення Всеукраїнських курсів із хлібопечення [26, с. 33].

Зростання обсягів випуску продукції переробних галузей споживчої кооперації, викликане зростанням населення в містах та на новобудовах, потребувало збільшення числа фахівців для молокозаводів, маслозаводів, сирзаводів, м'ясокомбінатів. Відповідно кооперативні організації влаштовували курси підвищення кваліфікації фахівців із м'ясо- та молокопереробки, коптіння риби, консервування фруктів і овочів.

Із розгортанням заготівельної роботи (і особливо хлібозаготівель) виникла потреба у підготовці кваліфікованих заготівельників. Крім того, активізація експортних операцій протягом другої половини 1920-х років вимагала посиленої уваги до перепідготовки заготівельних кадрів. Прикладом може бути діяльність Київської окрспоживспілки, яка протягом

1928–1929 років розгорнула роботу з перепідготовки заготівельного апарату в споживчих товариствах. Так, з 3 до 18 липня 1929 року у Києві при окрспоживспілці були проведені курси для заготовачів округи, на які прибули 43 представники із 13 районів. Переважна більшість слухачів були практичними працівниками споживчої кооперації. Для того щоб підвищити їх кваліфікацію, керівництво курсів вирішило поглибити теоретичну підготовку слухачів. Програма курсів містила такі предмети: завдання кооперації, накреслені партз'їздами, – 10 год., заготівля в економіці Київщини – 10 год.; товарознавство сільськогосподарських продуктів – 34 год.; техніка та організація заготівлі продуктів (птахівництва, скотарства та ін. сировини) – 16 год.; організація та техніка заготівлі хлібозернових культур – 12 год.; заготівля лікарських рослин – 6 год. тощо [27, с. 47].

Розширили масштаби роботи щодо підвищення кваліфікації кооператорів Вищі кооперативні курси Вукопспілки у Харкові. Протягом 1927–1928 років ними були організовані 3-місячні курси перепідготовки працівників райспоживспілок та робкоопів, які закінчили 30 чоловік; місячні курси інструкторів (26 чоловік); півторамісячні курси інструкторів-культурників (25 чоловік); 3-місячні курси хлібопекарів (30 чоловік); півторамісячні курси членів правлінь, відповідальних працівників невеликих міських споживчих товариств (37 чоловік); півторамісячні курси членів правлінь, відповідальних працівників міських споживчих товариств (52 чоловіки); півторамісячні курси членів правлінь, відповідальних працівників робкоопів (45 чоловік) [28, с. 44].

У грудні 1927 року з метою поглиблення теоретичної підготовки кооператорів при Київському кооперативному інституті були організовані курси тривалістю 3,5 місяців для членів правлінь та відповідальних робітників райспоживспілок та робкоопів. Курси були організовані за рахунок коштів Вукопспілки (21 тис. 40 крб.), включаючи навчальні заняття, проживання курсантів та їх харчування. Навчальний план курсів містив загальні дисципліни: чергові завдання господарського будівництва СРСР та роль кооперації у ньому – 48 год.; рахівництво та банкознавство – 100 год.; фінансове господарство та калькуляція – 40 год.; крамничне господарство – 80 год.; організація кооперативної торгівлі – 24 год.; статистична робота кооперації – 12 год.; основи господарського права – 24 год.; планування господарської діяльності – 40 год.; кооперація за кордоном та в СРСР – 24 год. Усього на загальні дисципліни відводилося 390 год. Крім загальних, були визначені окремі дисципліни для слухачів робітничої кооперації (104 години): організаційна та кооперативно-освітня робота робітничої кооперації – 20 год.; фахове рахівництво і звітність –

20 год.; особливості фінансового господарства – 10 год.; планування в робітничій кооперації – 18 год.; громадське харчування – 6 год.; хлібопечення – 4 год.; торговельна робота – 16 год. Для слухачів райспоживспілок були визначені такі дисципліни (104 години): організаційна та культурно-освітня діяльність райспілок та споживчої кооперації – 16 год.; фахове рахівництво та звітність – 20 год.; особливості фінансового господарювання – 10 год.; планування в райспоживспілках та сільських споживчих товариствах (ССТ) – 16 год.; сільськогосподарська та хлібозаготівельна робота споживчої кооперації – 16 год.; торговельна робота – 16 год. Серед додаткових дисциплін пропонувалися такі: основи торговельних вирахувань (для слабо підготовлених) – 18 год.; екскурсії – 36 год. [29, арк. 61].

Однією з форм підвищення кваліфікації працівників споживчої кооперації було створення на початку березня 1927 року при Вукопспілці наукового дослідного кабінету у справі вивчення господарської діяльності кооперативних організацій та узагальнення кращого досвіду. Кабінет займався питаннями раціоналізації організації робочої сили. Крім цього, працівники наукового дослідного кабінету проводили консультації, наради з вивчення закордонного досвіду діяльності кооперації, організували закордонні експедиції працівників Вукопспілки та місцевих спілок, аналізували закордонний досвід і пристосовували його до реальних умов роботи української споживчої кооперації. Для стимулювання раціоналізаторської діяльності кооператорів дослідний кабінет ВУКС передбачив авторський гонорар у розмірі 2 тис. крб. [30, арк. 125].

Ураховуючи напружену ситуацію з підготовкою кадрів, особливо первинної ланки, Восьма сесія Ради Вукопспілки у лютому 1926 року визнала кооперативну профшколу основним навчальним закладом для підготовки працівників первинних споживчих товариств. Їх комплектація мала здійснюватися згідно з відрядженнями представників місцевих кооперативних організацій, а мережа шкіл була рівномірно розподілена та доведена до однієї на округу [31, с. 34–35]. У 1927 році на Україні вже діяло 24 профшколи, де, в середньому, навчалося по 180 чоловік [32, арк. 79].

Протягом др. пол. 1920-х років була проведена робота щодо розширення мережі шкіл та гуртків кооперативної грамоти з метою підвищення кваліфікації пайовиків-активістів. Такий напрямок діяльності споживчої кооперації затвердили IV збори уповноважених ВУКС у квітні 1926 року. Якщо в 1925–1926 роках працювало 3 школи і 78 гуртків кооперативної грамоти з охопленням до 7 тис. чоловік, то в 1928 році відповідно – 908 і 1 тис. 435 з охопленням 42 тис. 978 чоловік [33, с. 14–16].

Ефективною виявилася робота щодо підвищення кваліфікації працівників споживчих товариств та поширення знань про кооперацію на Київщині. Протягом 1926–1927 років тільки у Броварському районі активно працювало 4 школи кооперативної грамоти, 5 кооперативних гуртків та 22 кооперативні кутки. Щоб провадити належним чином роботу в школах кооперативної грамоти, Київська окрспоживспілка у серпні–вересні 1927 року провела в Києві півторамісячні курси з підготовки керівників селянських шкіл і викладачів кооперації [34, с. 46].

Значного поширення набула практика організації вечірніх кооперативних шкіл. Так, протягом 1928–1929 років Київська окрспоживспілка підготувала і провела заняття у 95 вечірніх кооперативних школах. У цілому цією роботою було охоплено понад 4 тис. осіб. Для її фінансування споживчі товариства переказували на рахунок окрспоживспілки 30% своїх культосвітніх фондів [35, с. 47].

Проте і така кількість спеціалістів не могла повністю задовольнити потреби сільської споживчої кооперації. Для членів правління, ревізійних комісій, працівників прилавку, рахівників було вирішено організувати кількадевні курси колективного інструктування та перепідготовки. У результаті протягом 1928 року було проведено 360 курсів-нарад за участю 13 тис. 600 чоловік і 150 курсів-з'їздів перепідготовки на 6 тис. чоловік [36, арк. 83–84].

Таким чином, протягом 1920-х років організації споживчої кооперації зробили вагомий внесок у підготовку та перепідготовку своїх працівників, які задовольняли потреби не лише споживчої кооперації, а й усього народного господарства республіки. Систематична робота кооперативних організацій щодо підвищення кваліфікації кооператорів сприяла зростанню їх теоретичного та практичного рівня, що стало запорукою конкурентоспроможності на споживчому ринку в умовах непу. Базуючись на досвіді ринкового господарювання 1920-х років, у період сучасної економічної кризи варто акцентувати увагу на посиленні теоретичної та практичної студентів кооперативних начальних закладів, на перепідготовці фахівців, здатних не лише відстоювати право на існування кооперативного сектора економіки, але й активізувати різні напрями господарської діяльності споживчої кооперації, спрямованої на задоволення потреб населення.

Література

1. Токаревський М. Підготовка робітників кооперації (технікум чи курси?) // Кооперативний бюллетень Вукопспілки. – 1924. – №20. – С. 12–14; Зимон Л. О кооперативном просвещении и о просвещенных кооператорах // Коопера-

тивний бюллетень. – 1924. – №39. – С. 21–22; Руководящие кадры РКП (большевиков) и их распределение. – М.; Л: Государственное издательство, 1925. – 176 с.; Лурье Г. Кооперативно-техническое образование // Союз потребителей. – 1926. – №6. – С. 78–80; Пожарский П. Соціальний склад української кооперації: Історико-статистичний нарис. – К.: Друкарня К.Ф. Книгоспілки, 1929. – 68 с.

2. Споживча кооперація Української РСР. 1917–1967. – К.: Экономика, 1967. – 208 с.

3. Гетьман Г.А. Кооперативная торговля: развитие, проблемы, перспективы (на материалах Украинской ССР). – Харьков: Издательство при Харьковском государственном университете, 1985. – 248 с.; Лантух В.В. Становление и развитие торговли на Украине в 1921–1932 гг. – Харьков: Основа, 1992. – 190 с.

4. Аліман М.В., Купрій С.Ф., Ленченко Ф.І., Щербатюк В.К. Кооперативна освіта в Україні / За ред. Ф.І.Ленченка. – Київ: ООО Ірідіум, 2001. – 96 с.

5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО України), ф. 1, оп. 20, спр. 496, арк. 13.

6. Державний архів Чернігівської області, ф. Р-177, оп. 1, спр. 41, арк. 36.

7. Коммунистическая партия Украины в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (далі: Компартия Украины в резолюциях...): В 2 т. – К.: Политиздат Украины, 1976. – Т. 1: 1918–1941. – С. 321.

8. ЦДАГО України, ф. 29, оп. 1, спр. 864, арк. 169.

9. Вісті ВУЦВК. – 1929. – 2 вересня.

10. ЦДАГО України, ф.1, оп. 20, спр. 605, арк.11.

11. Класен И. К вопросу о подготовке торговых кооперативных работников // Кооперативный бюллетень Вукопспилки. – 1924. – №43–44. – С. 13.

12. Аліман М.В. Споживча кооперація Полтавщини у 20-ті роки ХХ століття: Текст лекції. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. – С. 36.

13. Кооперативные курсы Х.П.О. // Кооперативный бюллетень Вукопспилки. – 1923. – №34–35. – С. 27.

14. Марков В. Кооперативные курсы // Кооперативный бюллетень Вукопспилки. – 1924. – №5. – С. 15.

15. Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. – 1924. – №6. – Ст. 4. – С. 128.

16. Компартия Украины в резолюциях... – Т. 1. – С. 349.

17. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2094, арк. 128.

18. Компартия Украины в резолюциях... – Т. 1. – С. 397, 411.

19. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 1291, арк. 12.

20. Высшие кооперативные курсы Вукопспилки // Кооперативный бюллетень Вукопспилки. – 1923. – №6. – С. 10–11.

21. Второе собрание уполномоченных Всеукраинского кооперативного союза "Вукоопспилка" 4–8 декабря 1922 года: Стенографический отчет. Резолюции. – Харьков, 1922. – С. 183.

22. Положение о Всеукраинских кооперативных курсах ВУКС // Кооперативный бюллетень Вукопспилки. – 1923. – №41–42. – С. 52–53.

23. Всеукраинские высшие инструкторско-кооперативные курсы ВУКС // Кооперативный бюллетень Вукопспилки. – 1925. – №26–27. – С. 29–30.
24. Аліман М.В., Купрій С.Ф., Ленченко Ф.І., Щербатюк В.К. Кооперативна освіта в Україні. – С. 46.
25. Кооперативне будівництво. – 1928. – №5. – С. 27.
26. Кооперативный бюллетень. – 1926. – №34. – С. 33.
27. Аліман М.В., Купрій С.Ф., Ленченко Ф.І., Щербатюк В.К. Кооперативна освіта в Україні. – С. 47.
28. Там само. – С. 44.
29. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі ЦДАВО України), ф. 296, оп. 3, спр. 1312, арк. 61.
30. ЦДАВО України, ф. 296, оп. 2, спр. 1372, арк. 125.
31. Постановление VIII сессии Совета Вукопспилки по культурработе // Кооперативный бюллетень. – 1926. – №4–5. – С. 34–35.
32. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2515, арк. 79.
33. Хотченко Л. Культурна роль кооперації // Кооперативне будівництво. – 1928. – №13. – С. 14–16.
34. Аліман М.В., Купрій С.Ф., Ленченко Ф.І., Щербатюк В.К. Кооперативна освіта в Україні. – С. 46.
35. Там само. – С. 47.
36. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2795, арк. 83–84.

О.С.Дудченко

Як і чому змінювався правовий статус колегій народних комісаріатів УРСР (1938–1946 роки)?

У Радянському Союзі колегії в органах державного управління були створені більшовиками після Жовтневого перевороту 1917 року. Принцип колегіальності був одним з основних принципів організації нової системи державної влади та управління. Загалом у радянській державі на основі колегіальності діяли дві організаційні форми колегій: вирішальні колегії (наприклад, ради міністрів, виконкоми Рад депутатів трудящих, державні комітети Ради Міністрів СРСР) та дорадчі колегії (наприклад, колегії міністерств, комітетів при Раді Міністрів, науково-технічні ради при міністерствах, постійно діючі виробничі наради на підприємствах та ін.) [1]. У цьому дослідженні ми зосередимо основну увагу на функціонуванні дорадчих колегій народних комісаріатів у радянській Україні в 1938–1946 роках.

Становлення тоталітарного режиму в 1930-х роках призводить до розширення масштабів діяльності народних комісаріатів, підвищує вимоги